

VIZI LÁSZLÓ TAMÁS*

AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK ÉS MAGYARORSZÁG KÖZÖTT 1921-BEN MEGKÖTÖTT BÉKESZERZŐDÉS

THE PEACE TREATY BETWEEN THE UNITED STATES AND HUNGARY CONCLUDED IN 1921

ABSTRACT

After Germany introduced the unrestricted submarine warfare at the beginning of February 1917, the United States declared war on 6th April 1917 on Berlin and joined the First World War beside the Allied countries. In response to the declaration of war the Austro-Hungarian Monarchy broke off its diplomatic relations with Washington on the 9th April 1917. The martial law between the two states came into force on the 7th December 1917 with the US's declaration of war. The First World War ended with the victory of the Entente and the peace was dictated by the victors. US President Woodrow Wilson achieved that the victorious powers adopted the League of Nations Covenant in April 1919, which became part of the Paris peace treaties.

The US domestic politics was divided over the League of Nations, and as a result of that the US Senate has not ratified neither Germany's nor Austria's and Hungary's peace treaties. The US concluded a separate peace treaty with the losing countries on the basis of the Knox-Porter-resolution. In the history of diplomacy the Knox-Porter-resolution became known as a peace resolution that abolished the state of war between the parties, but the United States has assured all the rights guaranteed by the ceasefire agreement and the peace treaty.

The study deals with the preliminaries, the parliamentary debate, details of the ratification, and also describes the most important points of the peace treaty between the United States and Hungary signed on 29th August 1921.

1. Az Amerikai Egyesült Államok hadba lépése

A német császári kormánynak azzal az 1917. január 31-i bejelentésével, miszerint a Nagy-Britannia, Franciaország, és Olaszország körüli vizeket, valamint a Földközi-tenger Keleti és középső medencéjét 1917. február 1-től olyan hadműveleti területnek tekinti, ahol minden ellenséges és semleges hajót figyelmeztetés nélkül elsüllyeszt, kezdetét vette a korlátlan tengeralattjáró háború.¹ Németország részéről mindez nyílt szakítást jelentett az 1916. május 4-én a Sussex-jegyzékben tett ígéretével, melyben azt vállalta, hogy a jövőben személyszállító hajókat egyáltalán nem tekintenek célpontnak, valamint hogy kereskedelmi hajókat nem süllyesztenek el figyelmeztetés nélkül.²

A német bejelentésre válaszul az Amerikai Egyesült Államok 1917. február 3-án megszakította diplomáciai kapcsolatait Németországgal,³ ami kéznyújtásnyi közelségbe hozta az USA hadba lépését az antant oldalán. Mindezt siettetten az úgynevezett Zimmermann-távirat szövegének a nyilvánosságra hozása 1917. február 28-án, ami tovább fokozta az amúgy is meglévő németellenes közhangulatot.⁴ Miután pedig 1917. március közepén egymás után érkeztek meg a hírek az amerikai kereskedelmi hajók német tengeralattjárók

* Dr. PhD Vizi László Tamás főiskolai tanár, oktatási rektorhelyettes, főtítkárs – Kodolányi János Főiskola, Nemzetközi tanulmányok és Történelem Tanszék.

általi elsüllyesztéséről, az Amerikai Egyesült Államok 1917. április 6-án hadat üzent Németországnak, és társult hatalmi státuszban az antant oldalán belépett az első világháborúba.⁵

Berlin szövetségei minderre úgy reagáltak, hogy 1917. április 9-én előbb az Osztrák–Magyar Monarchia, majd 1917. április 20-án Törökország is megszakította diplomáciai kapcsolatait Washingtonnal.⁶ Az Osztrák–Magyar Monarchia és az Egyesült Államok közötti hadiállapot beálltának a deklarálására Washington részéről 1917. december 7-én került sor, miután az Osztrák–Magyar Monarchia közös minisztertanácsa hosszas vitát követően csatlakozott a korlátlan tengeralattjáró háborúhoz.⁷ Ifj. gróf Andrássy Gyula (1860–1929) az Osztrák–Magyar Monarchia utolsó közös külügyminisztere minderről így vélekedett: „Nagy hibát követtünk el az amerikai kérdésben. [...] a tengeralattjáró-harccal ideális casus bellit szolgáltatunk Amerikának – olyat, amely nagyon megkönnyítette, hogy az európai háborúba avatkozzék.”⁸

2. A versailles-i békék – Washington nem ratifikál

Az amerikai békedelegáció – élén Woodrow Wilson⁹ elnökkel – nagy reményekkel és még nagyobb várakozással utazott el az első világháborút lezáró párizsi békekonferenciára. Akkor még úgy gondolták, hogy a békekötés alapelveit az elnök által 1918. január 8-án közzétett 14 pont fogja meghatározni.¹⁰ Hamarosan azonban csalódnuk kellett, s egyúttal szembesülniük azzal a ténnyel, hogy az európai győztesek egyáltalán nem a 14 pont alapján, hanem saját nagyhatalmi törekvéseik és érdekeik mentén képzelik el az új európai és világrendet.¹¹ Wilson ezért minden erejét arra összpontosította, hogy nagy álmát, a Nemzetek Szövetségét (Népszövetség) megvalósítsa és ezáltal a nemzetek általános összefogását, politikai függetlenségét és területi sérthetlenségét egy nemzetközi szervezet védnöksége alatt, nemzetközi garanciák mentén biztosítsa. Wilson sikerrel járt, miután a versailles-i konferencia 5. plenáris ülése 1919. április 28-án elfogadta a Nemzetek Szövetségének Egyezségokmányát, s ezt 1919. június 28-án az alapító államok, a békeszerződés aláírói, szentesítették. Az Egyezségokmány a Párizs környéki szerződések részévé vált, és valamennyi békeszerződés I. fejezetét alkotta.

Wilson terve tehát valóra vált, a Népszövetség megszületett, de hátra volt még a békeszerződés és az Egyezségokmány hazai ratifikációja. Ennek kapcsán azonban éles politikai vita bontakozott ki az Egyesült Államokban, amely mögött valójában az USA leendő külpolitikai stratégiájának és a jövőben követendő külpolitikai törekvéseinek kérdése húzódott meg. Az Egyezségokmány támogatói egy aktívabb Európa-politika mellett törtek lándzsát, és a háború utáni nagyhatalmi együttműködésben Washingtonnak kiemelten fontos szerepet tulajdonítottak. Ezzel szemben az ellenzők egyrészt a hagyományos izolációs politika¹² feladásával vádolták az elnököt, másrészt pedig azt hangsúlyozták, hogy a Népszövetség keretein belüli politizálás jelentős mértékben csorbítja és korlátozza az USA külpolitikai mozgásszabadságát és mozgásterét. Külön kiemelték annak az elfogadhatatlanságát, hogy az USA a Népszövetség keretein belül aktívan közreműködjön más országok függetlenségének és integritásának a fenntartásában. Az ellenzők bírálatának a középpontjában tehát nem maga a békeszerződés, hanem a Népszövetség, és annak Egyezségokmánya állt.

Miután a felek valóságos presztízs kérdést csináltak az ügyből, s az elnök nem volt hajlandó a két kérdést egymástól elválasztani, az Egyesült Államok Szenátusában 1919. november 19-én megtartott szavazás során a Népszövetség Egyezségokmányának és egyúttal a Németországgal kötött békeszerződésnek a ratifikációs javaslata nem kapta meg az elfogadásához szükséges kétharmados többséget.¹³ Mindez pedig azt is jelentette, hogy az Egyesült Államok nemcsak a versailles-i, hanem az Ausztriával Saint-Germainben 1919. szept-

tember 10-én, valamint Magyarországgal 1920. június 4-én Trianonban megkötött békeszerződéseket sem ratifikálta.

Az Egyesült Államok és Németország között a hadiállapotot megszüntető különbékét végül a Philander C. Knox pennsylvaniai szenátor és a Steven G. Porter, a Külügyi Bizottság elnöke által kidolgozott határozat alapján kötötték meg Berlinben 1921. augusztus 25-én. A röviden csak Knox-Porter-határozatnak nevezett megoldást az Amerikai Egyesült Államok kongresszusa 1921. július 1-jén fogadta el, s azt másnap Warren G. Harding, az USA elnöke jóváhagyólag aláírta. A kongresszus által elfogadott Knox-Porter-határozat az Amerikai Egyesült Államok békehatározata néven vonult be a diplomáciatörténetbe, s vált jogi értelemben véve alapjává a német mellett az Ausztriával és Magyarországgal 1921-ben megkötött amerikai különbékéknek.

3. Az Amerikai Egyesült Államok békehatározatának budapesti fogadtatása

Az Amerikai Egyesült Államok békehatározatáról Bánffy Miklós külügyminiszter¹⁴ 1921. augusztus 1-jén tájékoztatta a minisztertanácsot. Bánffy a kormányülésen bejelentette, hogy „[...] felkereste őt az Amerikai Egyesült Államok budapesti főmegbízottja és közölte vele azt, hogy az Amerikai Egyesült Államok szenátusa és képviselőháza 1921. július hó 1. napján kelt és az Amerikai Egyesült Államok elnöke által július 2-án jóváhagyott békehatározatban kijelentette azt, hogy hajlandó Magyarországgal külön békét kötni, [...] [amennyiben] Magyarország egészében és minden fenntartás nélkül elfogadja [a békehatározatban foglaltakat].”¹⁵

Bánffy miközben méltatta az Amerikai Egyesült Államok és Magyarország között megkötendő különbéke lehetőségének rendkívüli külpolitikai jelentőségét, bejelentette a kormánynak, hogy a békehatározatról a Nemzetgyűlést is tájékoztatni kívánja. Leginkább azért, „[...] hogy alkalmat adjon a nemzetgyűlésnek arra, hogy egy ünnepélyes határozatban hozzájárulván ezen előterjesztéshez, felhatalmazza a nemzetgyűlés a magyar királyi kormányt, hogy a most említett békehatározat, valamint a trianoni békeszerződés rendelkezéseinek figyelembevételével Magyarország és az Amerikai Egyesült Államok között minél előbb külön békeszerződés megkötése céljából az Amerikai Egyesült Államok kormányával tárgyalásokba bocsátkozzék.”¹⁶ A minisztertanács válasza nem is lehetett más a külügyminiszteri előterjesztésre, mint annak „örömmel” történő tudomásul vétele. Együttal Bánffy Miklós felhatalmazást kapott a kormánytól arra, hogy az ügyben a további szükséges lépéseket megtegye.¹⁷

Bánffy Miklós külügyminiszter¹⁸ a Nemzetgyűlés 1921. augusztus 11-i ülésnapján tájékoztatta a törvényhozást az amerikai békehatározatról. Bejelentette, hogy ha a magyar Nemzetgyűlés a maga részről egészében és fenntartás nélkül elfogadja azt, akkor a magyar kormány haladéktalanul megkezdheti a különbéke tárgyalásokat az Amerikai Egyesült Államokkal. A külügyminiszter bejelentését élénk éljenzés fogadta. Bánffy ugyanakkor kérte a Nemzetgyűlést, hogy a békehatározat megtárgyalása érdekében a külügyi bizottság azonnal kerüljön összehívásra annak érdekében, hogy annak jelentését már másnap megismerhesse és megtárgyalhassa a Nemzetgyűlés. Bánffy kérésére az ülést vezető Bottlik József¹⁹ a békehatározatot a külügyi bizottság részére sürgős tárgyalás és jelentéstétel végett haladéktalanul kiadta.²⁰

4. Bánffy Miklós külügyminiszter jelentése az Amerikai Egyesült Államok békehatározata tárgyában

Bánffy Miklós külügyminiszter 1921. augusztus 11-i jelentése két nagy egységből állt. Az elsőben a bevezetőből és hat szakaszból álló Knox-Porter féle békehatározat szövegének magyar fordítását ismertette. A dokumentum legfontosabb, 3. szakasza kijelentette, hogy a felek között 1917. december 7-e óta fennállt háborús állapotot a békehatározat megszüntnek tekinti. Egyúttal rögzíti, hogy mindazok a jogok és előnyök, amelyeket az Egyesült Államok javára korábban a fegyverszüneti egyezményben, vagy a trianoni békeszerződésben megállapítottak, az Egyesült Államokat a jövőben is megilletik.²¹

A külügyminiszteri jelentés második része a Nemzetgyűlésnek javasolt határozati javaslatot tartalmazta oly módon, hogy a Nemzetgyűlés a békehatározat Magyarországra vonatkozó részeit egészében és minden fenntartás nélkül elfogadja. Majd következett a felhatalmazási formula, amely szerint a kormány „[...] a most említett békehatározat, valamint a Trianon-i békeszerződés rendelkezéseinek figyelembevételével Magyarország és az Amerikai Egyesült Államok között minél előbb külön békeszerződés megkötése céljából az Amerikai Egyesült Államok kormányával tárgyalásokba bocsátkozzék.”²²

A magyar Nemzetgyűlés külügyi bizottsága a külügyminiszteri jelentés beterjesztésének napján, sürgősséggel tárgyalta meg az amerikai békehatározatot, s jelentését még aznap, 1921. augusztus 11-én a Nemzetgyűlés elé tárta.²³ Eszerint a külügyi bizottság a békehatározatot, annak Magyarországra vonatkozó részét fenntartás nélkül elfogadhatónak és támogathatónak tartotta, s javasolta annak Nemzetgyűlés általi elfogadását. A külügyi bizottság jelentése kiemelte az amerikai ajánlat külpolitikai jelentőségét, amelyet leginkább abban jelölt meg, hogy ezáltal a békeállapot Magyarország és az Amerikai Egyesült Államok között minél előbb bekövetkezhet.²⁴ A jelentés kifejezte továbbá a külügyi bizottság azon reményét is, hogy „[...] az Amerikai Egyesült Államoknak ezen határozata egy új, szebb jövő reménységét keltheti fel a magyar nemzetben, mert hiszen ezen határozat elfogadásának következménye lesz az Amerikai Egyesült Államokkal való külön békének megkötése, mely béke alkalmas lehet arra, hogy az a sok igazságtalanság, amelyet a magyar nemzet 1918 óta elszenvedett, végre kiküszöböltsék és volt ellenfeleink az igazság és megértés útjára lépjenek.”²⁵

A fentiekből következően a külügyi bizottság fenntartás nélkül támogatta, hogy a kormány tárgyalásokat folytasson az Egyesült Államok kormányával a békekötés érdekében, s kérte a Nemzetgyűlést, hogy a kérdés fontosságára való tekintettel azt sürgősséggel tárgyalja.²⁶ A külügyi bizottság kérését, melyet Mózer (Moser) Ernő, a külügyi bizottság elnöke (jegyzője)²⁷ tolmácsolt a Nemzetgyűlés 1921. augusztus 11-i ülésén, a törvényhozás támogatta, s a békehatározat sürgősségi tárgyalását a másnapi, 1921. augusztus 21-i ülésre, napirendre is tűzte. Egyben döntés született arról is, hogy a külügyi bizottság jelentése azonnali kinyomtatásra és a képviselők közötti szétosztásra kerül.²⁸

5. Az Amerikai Egyesült Államok békehatározatának nemzetgyűlési tárgyalása

Az Amerikai Egyesült Államok békehatározatának nemzetgyűlési tárgyalására 1921. augusztus 12-én került sor. A napirend előterjesztője a külügyi bizottság jegyzője, Mózer Ernő volt, aki felszólalásának bevezetőjében röviden ismertette a békehatározat megszületésének és annak a magyar kormányhoz történt eljuttatásának körülményeit, valamint elfogadásának esetén a béketárgyalások azonnali megkezdésének lehetőségét.²⁹ Az előadó utalt rá, hogy az amerikai különbéke ajánlat egyfajta kritika a trianoni békeszerződés felett, s a

nemzet legjobban felfogott érdeke, hogy elfogadja azt. Bizakodását fejezte ki, hogy „[...] ez csak az első lépése a nagyhatalmaknak, volt ellenségeinknek abban az irányban, hogy felnyílják a szemük, hogy meglássák azt, hogy minket megrágalmaztak és igazságtalanul és joggatlanul fosztottak meg határainktól, megélhetési lehetőségeinktől.”³⁰

Pallavicini György őrgyőr³¹ a kormánypart nevében támogatta a javaslatot. Felszólalásában kiemelte, hogy az elmúlt két év óta ez az első olyan lépés Magyarország irányába a nagyhatalmak részéről, amely barátinak tekinthető. Különös jelentőségűnek tekintette, hogy ez éppen az Egyesült Államok részéről fogalmazódott meg. Annak az országnak a részéről, amelynek „[...] volt elnöke (*Wilson*) a háborúnak kritikus stádiumában a híres tizennégy ponttal lépett elő, melyekbe mi annyi reményt vetettünk.”³² Beszédének végén Pallavicini egy érdekes párhuzamot vont az amerikai és a magyar külpolitika között azzal, ahogy a Monroe-elvet a magyar politikára adaptálta: „Örömmel látjuk azt, hogy a demokratikus Amerika, amelynek egész politikája évtizedek óta a Monroe-elvre van alapítva, amely azt mondja, hogy Amerika az amerikaiaké, nekünk is el fogja ismerni azt a jogunkat, hogy Magyarország a magyaroké.”³³

A békehatározat nemzetgyűlési vitájában felszólalt a hazai tótság képviselőjében Dvorcsák Győző,³⁴ a magyar-rutén párt elnökeként a hazai rutén népesség szószólójaként Kutkafalvy Miklós,³⁵ a magyarországi vendek nevében Csukás Endre.³⁶ Mindketten kiemelték és nyomatékosan hangsúlyozták, hogy az Egyesült Államokban élő tót és rutén népesség többsége egyáltalán nem támogatta a Magyarországtól való elszakadást szorgalmazó erőszakos cseh propagandát. Dvorcsák a békehatározatot úgy értelmezte, hogy annak megszővegezésével az Egyesült Államok a trianoni békeszerződést elutasította.³⁷ Ezek után bizakodóan jegyezte meg: „Amit *Wilson* nemzete szándéka ellenére elrontott, azt nemzetének méltó nagy fia, *Harding* elnök teszi jóvá.”³⁸ Kutkafalvy felszólalásában hosszasan ecsetelte a rutén nép 1918 utáni tragikus sorsát, s külön kiemelte, hogy a rutén nép vonatkozásában a népek önrendelkezési jogát teljesen figyelmen kívül hagyva csatolták őket cseh impérium alá.³⁹ Álláspontja szerint az Egyesült Államok politikai vezetését és közvéleményét az antant politikusai tudatosan és koncepciózusan félrevezették: „Soha egy nagy nemzet ideáljaival így vissza nem éltek, soha egy nagy népet, annak erejét és áldozatkészségét önös, előre kiszámított imperialista célokra így ki nem használták, mint ahogy a nagy- és kisentente visszaélt az amerikai nép ideáljaival és ahogy kihasználta az amerikai nép erejét és áldozatkészségét.”⁴⁰

A Kisgazdapárt nevében a külügyminiszteri javaslatot Berki Gyula⁴¹ és Pásztor József⁴² támogatta. Mindketten kiemelten foglalkoztak az Egyesült Államokban élő magyarsággal. Külön megemlítve azt, hogy nekik a magyar ügy nemzetközi megismertetésében különösen fontos szerepük van.⁴³

A nemzetgyűlési ellenzék részéről, annak egyik legtekintélyesebb politikusa, Ugron Gábor⁴⁴ szólt hozzá az előterjesztéshez. Beszédének elején azt tartotta fontosnak leszögezni, hogy örömmel konstatálja a Nemzetgyűlés egységét az ügy támogatása kapcsán, majd pedig különbséget tett a háborús Amerika és mostani békére törekvő amerikai politika között. Végül emlékeztetett arra, hogy a magyarság mindig kiállt az amerikai szabadságküzdelmek mellett, s most eljött annak az ideje, hogy az amerikai nemzet „[...] adja vissza azt a kölcsönt, amellyel a magyar nemzet fiainak tartozik. Erre kötelezi az amerikai nemzet[et a] becsülete.”⁴⁵

Az amerikai békehatározat tárgyalásának ennek a szakaszában kért szót Bánffy Miklós külügyminiszter, aki a békehatározat lényegét úgy összegezte, hogy abban „[...] kifejezésre jut [...] az a nagyarányú emberszerető és békeszerető szellem, amely szellem a világot a megértés, a szenvedélyektől mentes igazság felé vezeti, ami az egyetlen alapja egy tartós világbékének.”⁴⁶ Ezt követően Bánffy elemezte a trianoni békeszerződés kapcsán az Egye-

sült Államok előtt álló lehetséges alternatívákat. Az első lehetőség a békediktátum egyszerű megerősítése lett volna. A második, hogy a trianoni békeszerződés azon részeit, amelyek a Népszövetségre vonatkoznak, nem ratifikálja, a többit viszont igen. A harmadik megoldás egy új lehetőség, amit az Egyesült Államok a békehatározattal követett. Azaz „[...] most először történik meg az, hogy a békeállapotot meri valaki kimondani” és nem a hadiállapotot.⁴⁷ Bánffy az Egyesült Államok békehatározatát a nemzetek barátsága felé történő lépésként értékelte, s egyúttal értékelte azt a szellemiséget „[...] amellyel a legnagyobb világhatalmak egyike, az Egyesült Államok eme határozatában találkozunk, midőn a velünk szemben oly kegyetlen békepontokat nem kívánja a maga részéről megerősíteni és amidőn ez az óriási nemzet hajlandó szabad, közvetlen tárgyalások útján a mi piciny nemzetünkkel békére lépni.”⁴⁸

A keresztény nemzeti párt részéről Hornyánszky Zoltán⁴⁹ egyrészt azt az egységet és megértést emelte ki, amelyet a hozzászólások során pártkülönség nélkül tapasztalt, másrészt viszont az amerikai békehatározat kapcsán megjegyezte, hogy abban egy olyan lépést lát az Egyesült Államok részéről, amellyel az „[...] könnyíteni akar azon bűn következményein, amiben részt vett, egy ezeréves nemzetnek szétrombolásában.”⁵⁰ Hornyánszky felszólalásának azonban volt egy olyan lényeges gondolata, amelyet sem a korábbi, sem pedig a későbbi hozzászólók nem említettek meg. Ez pedig nem volt más, mint annak a ténynek a rögzítése, hogy az Egyesült Államokkal kötendő békeszerződés valójában a Trianonban 1920. június 4-én aláírt⁵¹ békediktátum ismételt elismerését fogja jelenteni. Hornyánszky ezzel kapcsolatban így fogalmazott: a békehatározatban „[...] nem látok egyebet magunkra nézve, mint újra csak azt, hogy azt a megszágyenítő trianoni békeszerződést megint elismerik.”⁵²

Utolsó hozzászólóként a magyar parlamentarizmus történetének első női képviselője, Schlachta Margit⁵³ kért szót. Hozzászólásában a békehatározat békeakarását és a békés állapotokhoz való visszatérés igaz szándékát emelte ki. Különösen értékesnek tartotta mindezt azért, mert az Egyesült Államok „[...] felénk nyújtott keze [...] igazán békejobb, anélkül, hogy arra kényszerítő körülmények vezetnék.”⁵⁴

Miután további hozzászólás nem volt, az ülést vezető elnök az alábbi kérdést intézte a Nemzetgyűléshez: „Elfogadja-e a [t]isztelet. Nemzetgyűlés a külügyminiszter úrnak az Amerikai Egyesült Államok békehatározata tárgyában benyújtott jelentését, illetve az ezen jelentés kapcsán előterjesztett határozati javaslatot a külügyi bizottság szövegezésében, igen vagy nem?”⁵⁵ A Nemzetgyűlés egyértelmű igen válaszát követően az elnök az előterjesztés alapján a határozatot kimondta. Ezzel a magyar kormány megkapta a Nemzetgyűlés felhatalmazását arra, hogy az Egyesült Államok kormányával a békeszerződés ügyében a tárgyalásokat megkezdje és annak eredményeképpen a békeszerződést aláírja.

6. Az Amerika Egyesült Államok és Magyarország közötti békeszerződés aláírása – 1921. augusztus 29.

A magyar Nemzetgyűlés felhatalmazását követően a békeszerződés tárgyában megkezdődhettek a hivatalos tárgyalások, amelyeket Magyarország részéről Bánffy Miklós külügyminiszter, az Egyesült Államok részéről Ulysses Grant-Smith⁵⁶ vezetett. A békeszerződés aláírására 1921. augusztus 29-én került sor, amelyről Bánffy Miklós így emlékezett vissza: „Nagyon ünnepélyes módon ment végbe. Az USA követsége a Széchenyipalotában székel, az Andrássy úton. Ott gyűltünk össze. Az okmány gyönyörű pergamenre írva ott feküdt az asztalon, én és a követ irtuk alá. Azután pecsétet kellett rányomni. – Ekkor bizonyult be európai elmaradottságunk az újvilág technikájával szemben.

Mi spanyolviaszt kellett olvassunk. Rettentő körülményes volt ez, mert a pecsét olyan nagy, akár egy zsebóra. Folyton kavarni kellett, hogy elég cseppfolyós legyen. Khuen-Hédervár⁵⁷ keverte rendkívüli buzgalommal. – Két ízben rosszul sikerült az állampecsét, újra melegíteni kellett, újra megpróbálni, amíg végre jó lett. – Bezzeg nem így az amerikaiak! Nekik remek kis gépük volt. Csak odaillesztették az okmányhoz, és egyetlen pillanat alatt már ott díszelgett a „Stars and Stripe”, az Egyesült Államok sasos címere.

Nagyon szégyelltem magam a vén Európa nevében. Annyival inkább, mert számos amerikai újságíró is jelen volt, akik folyton fényképeztek minket, és akik, képzelem, jól mulattak a mi ősi ügyefogyottságunkon.

Az aláírás végétével szép beszéddel ünnepeltük ezt a nagy napot, kifejezve, hogy immár örökre béke lesz közöttünk. Nem csupán üres szólam volt. Mindketten hittünk benne.”⁵⁸

A békeszerződés két példányban készült, melyet Magyarország részéről Bánffy Miklós magyar királyi külügyminiszter, az Egyesült Államok részéről Ulysses Grant-Smith, az Egyesült Államok magyarországi megbízottja látott el kézjegyével.

7. Az Amerikai Egyesült Államok és Magyarország között megkötött békeszerződés

A magyar kormány 1921. szeptember 22-én nyújtotta be ratifikálás céljából a békeszerződés becikkelyezéséről szóló törvényjavaslatot a magyar Nemzetgyűlésnek. A törvényjavaslat összesen négy paragrafusból és a 3. paragrafuson belül egy szakaszokra bontott bevezetőből, valamint I–III. cikkből állt és egy két oldalas, Bánffy Miklós külügyminiszter által készített Indokolást is tartalmazott.⁵⁹

A békeszerződés rögzítette, hogy a felek között 1918. november 3-án fegyverszünet jött létre, s az Osztrák–Magyar Monarchia helyét Magyarországon a magyar nemzeti kormány foglalta el. Deklarálta továbbá, hogy a trianoni békeszerződést az Egyesült Államok nem erősítette meg, s helyette az Egyesült Államok törvényhozása az elnök által 1921. július 2-án jóváhagyott határozatot fogadott el, amely az 1917. december 7-e óta fennálló háborús állapotokat az Amerikai Egyesült Államok és az Osztrák–Magyar Kormány között megszüntnek nyilvánította.⁶⁰

Leszögezi a békeszerződés, hogy az 1918. november 3-án aláírt fegyverszünettel, illetve annak módosításaival biztosított jóvátételek, előnyök, jogok, stb. továbbra is megilletik az Amerikai Egyesült Államok polgárait, valamint a háború alatt az Egyesült Államok által megszerzett és az Államok birtokába került javak továbbra is az Egyesült Államok tulajdonában marad. Ugyan ez az előírás vonatkozik a trianoni békeszerződés által az Egyesült Államoknak, illetve polgárainak javára megállapított, megítélt, birtokolt stb. javakkal kapcsolatosan is.⁶¹ Azok az osztrák-magyar javak is az Egyesült Államok és polgárainak tulajdonában maradnak továbbá, amelyek 1917. december 7-ét követően kerületek az említettek birtokába, hacsak erre vonatkozóan már valamilyen törvényes intézkedés nem történt. El kellett ismerni továbbá az Egyesült Államoknak és állampolgárainak 1914. július 31-e után okozott veszteségeket, károkat, anyagi igényeket stb.⁶²

A békeszerződés I. cikke értelmében Magyarország kötelezte magát, hogy az 1921. július 2-i határozatban foglalt jogokat, előnyöket, stb. az Egyesült Államok rendelkezésére fogja bocsátani. Emellett az Egyesült Államok megkapta a trianoni békeszerződésben nekik ítélt előnyöket is, függetlenül attól, hogy ezt a szerződést az USA kongresszusa korábban nem ratifikálta. Az Egyesült Államok viszont kötelezte magát arra, hogy a neki ítélt jogokat, előnyöket stb. úgy fogja érvényesíteni, hogy azzal ne sértsék Magyarország érdekeit.⁶³

A II. cikk felsorolja a trianoni békediktátum azon részeit (V., VI., VIII., IX., X., XI., XII., XIV.) amelyek olyan jogokat és előnyöket tartalmaznak, amelyek megilletik az Egyesült Államokat. Rögzítik továbbá, hogy az Egyesült Nemzetek Egyezségokmányából adódó kötelezettségek, valamint a Szövetség Tanácsának vagy a Közgyűlésnek a határozatai az Egyesült Államokra nem vonatkoznak. Taxatív felsorolják a trianoni békeszerződés azon rendelkezéseit (II., III., IV., XIII.) amelyekre az Egyesült Államok semminemű kötelezettséget nem vállal. Nem tartja magára nézve kötelezőnek az Egyesült Államok azt sem, hogy részt vegyen a békeszerződés által létesített bizottságok munkájában.⁶⁴

A békeszerződés III. cikke arról rendelkezik, hogy a szerződést a felek saját alkotmányuk előírásai alapján fogják megerősíteni, s azon a napon, amikor ezeket kicserélték – melynek helyéül Budapestet határozták meg – a szerződés haladéktalanul hatályba lép.⁶⁵

8. A békeszerződés ratifikációja

Az Amerikai Egyesült Államokkal kötendő békeszerződés becikkelyezéséről szóló törvényjavaslatot 1921. december 12-én tárgyalta a magyar Nemzetgyűlés. Előterjesztője ezúttal is Mózer Ernő, a külügyi bizottság jegyzője volt. Felszólalásában utalt rá, hogy „Bár a különbékeszerződés az Egyesült Államoknak a trianoni békeszerződésben biztosított minden jogot és előnyt továbbra is fenntart, mégis kidomborítja azt az álláspontot, hogy az Amerikai Egyesült Államok nem kívánnak továbbra is részt venni azokon a tárgyalásokon, amelyek Magyarországra vonatkoznak, illetőleg, amelyek arra vezethetnek, hogy Magyarországot újból megcsonkítsák, gazdaságilag tönkre tegyék. Különösen lényeges az, hogy ezen békeszerződésnek létrejötte megfelel a nemzetközi jogszokásnak, amennyiben nem úgy, mint a trianoni és a többi békeszerződés, egyoldalúan, szinte parancsszóra jött létre, hanem a nemzetközi jogszokásoknak megfelelően kétoldalú tárgyalás útján létesítettett.”⁶⁶

A ratifikációs vitában felszólalt gróf Apponyi Albert, a külügyi bizottság elnökhelyettese, a baloldali ellenzék részéről Sándor Pál,⁶⁷ a keresztény pártok részéről Huszár Károly,⁶⁸ míg a kisgazdák képviselőjében Kováts J. István.⁶⁹ Valamennyien támogatták az előterjesztést.⁷⁰ A napirend utolsó felszólalója Bánffy Miklós külügyminiszter volt, aki a következő szavakkal ajánlotta elfogadásra a törvényjavaslatot: „Csak néhány szóval akarom kifejezni azt a felemelő érzést, amely betölt akkor, amikor a nemzetgyűlés egyhangúlag elfogadja ezt a békeszerződést. Ebben kifejezésre jut a magyar nemzetnek az a nagy megértése azon barátságos, békés és megértő mozdulat iránt, amellyel az Északamerikai Egyesült Államok a magyar nemzet iránt érzett rokonszenvükről tanúságot tesznek akkor, amikor a különbékét Magyarországgal megkötik. Én remélem, hogy a ma általunk megkötött, vagyis általunk ratifikált békének következményei messze időre fognak kihatni és az amerikai nagy nemzet és a magyar nemzet között egy állandó, meleg barátság, állandó béke fog fennállni.”⁷¹

Miután a törvényjavaslatot a magyar Nemzetgyűlés általánosságban, részleteiben, majd pedig december 13-án harmadszori olvasatban is elfogadta,⁷² megnyílt annak a lehetősége, hogy a felek a ratifikációs iratokat kicseréljék, és hivatalosan is diplomáciai kapcsolatot létesítsenek egymással.⁷³ Ezzel az Egyesült Államok és Magyarország között a hadiállapot megszűnt. Az már a történelem fintora, mondhatni paradoxona, hogy Magyarország szinte napra azonos időpontban, a magyar-amerikai békeszerződés ratifikációjának huszadik évfordulóján, 1941. december 12-én üzent hadat az Amerikai Egyesült Államoknak.

JEGYZETEK

1. Sziij Jolán (főszerk.) Ravasz István (szerk.) (2000): Magyarország az első világháborúban. Lexikon A–Zs. PETIT REAL Könyvkiadó, Budapest. 662. old.
2. Az 1916. május 4-én Németország részéről nyilvánosságra hozott úgynevezett Sussex-jegyzék előzménye a Sussex nevű, francia személyszállító komphajónak német részről történt figyelmeztetés nélküli megtorpedózása volt 1916. március 24-én. A támadásban mintegy ötvenen veszítették életüket. A Sussex elsüllyesztésére reagálva, az Egyesült Államok kilátásba helyezte a diplomáciai kapcsolatok megszakítását Németországgal, ha a német haditengerészet nem hagy fel a figyelmeztetés nélküli torpedótámadásokkal. Berlin erre az amerikai lépésre válaszul adta ki a Sussex-jegyzéket, melyben vállalták, hogy a jövőben személyszállító hajókat egyáltalán nem tekintenek célpontnak, valamint hogy kereskedelmi hajókat nem süllyesztenek el figyelmeztetés nélkül. A jegyzék rögzítette továbbá, hogy kereskedelmi hajók elsüllyesztésére csak akkor kerül sor, ha annak szállítmányában hadianyagot találnak. A személyzetet azonban ebben az esetben is előbb engedik csónakokba szállni és hajóikat elhagyni.
3. Sziij, Ravasz (2000): 744. old.
4. Az Arthur Zimmermann (1864–1940) német külügyminiszter által jegyzett és 1917. január 17-én kelt rejtjeles távirat címzettje von Eckhardt mexikói német követ volt. A táviratban Zimmermann tájékoztatta a mexikói német követet a küszöbön álló korlátlan bűvárhajó háború megkezdéséről, s utasítást adott neki arra az esetre, ha ez az USA hadüzenetét kiváltképpen. Eszerint a követnek törekednie kellett arra, hogy rávegye a mexikói kormányt, hogy az intézzen támadást az USA ellen. A mexikói hadba lépés esetén a mexikói kormány biztosítania kellett Németország anyagi támogatásáról, valamint német győzelem esetén az 1848-ban az USA által elfoglalt Texas, Arizona, és Új-Mexikó államoknak Mexikóhoz történő csatlósáról. A távirat szövegét a brit titkosszolgálat azonban elfogta, megfejtette és annak tartalmát közölte az amerikaiakkal, akik azt 1917. február 28-án nyilvánosságra hozták. A Zimmermann-táviratra vonatkozóan lásd Sziij, Ravasz (2000): 739. old.; Galántai József (1988): Az első világháború. Gondolat Kiadó, Budapest. 387. old.
5. Galántai (1988): 387–388. old.; Sziij, Ravasz (2000): 739., 744. old.
6. Kun Andor (szerk.) (1944): 1914–1918 a korabeli napilapok tükrében. Officina Nyomda és Kiadóvállalat KFT. Budapest. 252. old.; Galántai (1988): 388. old.; Sziij, Ravasz (2000): 744. old.
7. Sziij, Ravasz (2000): 662., 744. old.; Az Egyesült Államok és Törökország között a hadiállapot bejelentésére nem került sor.
8. Andrassy Gyula gróf (1990): Diplomácia és világháború. Göncöl-Primusz Kiadó, Budapest. 89–90. old.
9. Woodrow Wilson (1856–1924) az Egyesült Államok 28. elnöke. 1913 és 1921 között töltötte be az elnöki posztot.
10. A wilsoni békecélokra és a 14 pontra vonatkozóan lásd Sziij, Ravasz (2000): 734–735. old.
11. Gulyás László (2008): Edvard Benes. Közép-Európa koncepciók és a valóság. Attraktor Kiadó. Máriabesnyő – Gödöllő. 144–145. old.
12. Tetténérhető az ellentét az ekkor gyökeres fordulatot vevő bevándorláspolitikában is. Lásd pl. Koudela Pál (2013): A Brief History of Immigration Policy in the United States. In: West Bohemian Historical Review. 2013/2. 43–65. old.
13. Borhi László (1994): Az USA és a versailles-i békeszerződés. História, XVI. évf. 1994/2. szám. 17–19. old.; Andrew Glass (2014): Senate rejects League of Nations, Nov. 19, 1919 <http://www.politico.com/story/2014/11/senate-rejects-league-of-nations-nov-19-1919-113006#ixzz3pbDFG2cG>
14. Bánffy Miklós gróf (1873–1950) 1921. április 14-től 1922. december 19-ig töltötte be a külügyminiszteri posztot Bethlen István kormányában. Erről lásd Bölöny József–Hubai László (2004): Magyarország kormányai 1848–2004. Akadémiai Kiadó, Budapest. 96., 131–132., 215., 262., 284. old.
15. Minisztertanácsi jegyzőkönyvek 1921. 08. 01. 4. napirendi pont: Tárgyalások megindításának előkészítése az Amerikai Egyesült Államokkal különbéke megkötésére. Magyar Nemzeti Levéltár (MNL) Országos Levéltár (OL) K27 19210801.

16. Uo.
17. Uo.
18. Külügyminiszteri tevékenységéről lásd Gulyás László (2012): A Horthy-korszak külpolitikája 1. Az első évek 1919–1924. Attraktor Kiadó. Máriabesnyő.
19. Bottlik Józsefnek az 1921-ig terjedő politikai tevékenységére vonatkozóan lásd Vidor Gyula (szerk.) (1921): Nemzetgyűlési almanach 1920–1922. A nemzetgyűlés tagjainak életrajzi adatai. Budapest. 27–28. old.
20. Nemzetgyűlési napló 1920. XII. kötet. 1921. július 16.–1921. augusztus 23. Ülésnap 1920–247. 398. old.
21. Nemzetgyűlési Irományok 1920. XI. kötet. 320–362. XLIX sz. Irományszám 1920–359. 455–457. old.
22. Uo. 457. old.
23. Nemzetgyűlési napló 1920. XII. kötet. 1921. július 16.–1921. augusztus 23. Ülésnap 1920–247. 417–418. old.
24. Nemzetgyűlési Irományok 1920. XI. kötet. 320–362. XLIX sz. Irományszám 1920–360. 458–459. old.
25. Uo. 458. old.
26. Uo. 459. old.
27. Mózer (Moser) Ernőnek az 1921-ig terjedő politikai tevékenységére vonatkozóan lásd Vidor (1921): 94–95. old.
28. Nemzetgyűlési napló 1920. XII. kötet. 1921. július 16.–1921. augusztus 23. Ülésnap 1920–247. 417–418. old.
29. Nemzetgyűlési napló 1920. XII. kötet. 1921. július 16.–1921. augusztus 23. Ülésnap 1920–248. 425. old.
30. Uo. 425–426. old.
31. Pallavicini György örgrófnak az 1921-ig terjedő politikai tevékenységére vonatkozóan lásd Vidor (1921): 102. old.
32. Nemzetgyűlési napló 1920. XII. kötet. 1921. július 16.–1921. augusztus 23. Ülésnap 1920–248. 426. old.
33. Uo.
34. Dvorcsák Győzőnek az 1921-ig terjedő politikai tevékenységére vonatkozóan lásd Vidor (1921): 38–39. old.
35. Kutkafalvy Miklósnak az 1921-ig terjedő politikai tevékenységére vonatkozóan lásd Vidor (1921): 83–84. old.
36. Cukás Endrének az 1921-ig terjedő politikai tevékenységére vonatkozóan lásd Vidor (1921): 35. old.
37. Nemzetgyűlési napló 1920. XII. kötet. 1921. július 16.–1921. augusztus 23. Ülésnap 1920–248. 426. old.
38. Uo. 427. old.
39. Uo.
40. Uo.
41. Berki Gyulának az 1921-ig terjedő politikai tevékenységére vonatkozóan lásd Vidor (1921): 19–20. old.
42. Pásztor Józsefnek az 1921-ig terjedő politikai tevékenységére vonatkozóan lásd Vidor (1921): 104–105. old.
43. Nemzetgyűlési napló 1920. XII. kötet. 1921. július 16.–1921. augusztus 23. Ülésnap 1920–248. 428–429. old.
44. Ugron Gábornak az 1921-ig terjedő politikai tevékenységére vonatkozóan lásd Vidor (1921): 153–154. old.
45. Nemzetgyűlési napló 1920. XII. kötet. 1921. július 16.–1921. augusztus 23. Ülésnap 1920–248. 429. old.
46. Uo.
47. Uo.
48. Uo.

49. Hornyánszky Zoltánnak az 1921-ig terjedő politikai tevékenységére vonatkozóan lásd Vidor (1921): 65. old.
50. Nemzetgyűlési napló 1920. XII. kötet. 1921. július 16.–1921. augusztus 23. Ülésnap 1920–248. 429–430. old.
51. A trianoni békediktátum aláírásáról lásd Vizi László Tamás (2010/a): A trianoni diktátum aláírója: A miniszter Benárd Ágoston. Közép-Európai Közlemények. III. évf. 3. szám 2010/3. No. 10.; Vizi László Tamás (2010/b): Ki legyen az aláíró? Vita a minisztertanácsban a trianoni békediktátum aláíróinak személyéről. Közép-Európai Közlemények. III. évf. 4. szám 2010/4. No. 11.
52. Uo. 430. old.
53. Schlachta Margitnak az 1921-ig terjedő politikai tevékenységére vonatkozóan lásd Vidor (1921): 123–124. old.
54. Nemzetgyűlési napló 1920. XII. kötet. 1921. július 16.–1921. augusztus 23. Ülésnap 1920–248. 430. old.
55. Uo. 431. old.
56. Ulysses Grant-Smith (1870–1959) amerikai diplomata a Washington állambeli Pennsylvaniából. Az Egyesült Államok rendkívüli követe és meghatalmazott minisztere.
57. Khuen-Héderváry Sándor (1881–1946?) Hivatásos diplomata. 1919–1925 közt a Külügyminisztérium politikai osztályának vezetője.
58. Gróf Bánffy Miklós (2013): Egy erdélyi gróf emlékiratai. Emlékeimből – Huszonöt év. Helikon Kiadó, Budapest. 305–306. old.
59. Nemzetgyűlési Irományok 1920. XII. kötet. 363–421. L–LI sz. 34–40. old. A Bánffy Miklós által készített Indokolást lásd, uo. 41–42. old.
60. Uo. 34–35. old.
61. Uo. 35–36. old.
62. Uo. 36–37. old.
63. Uo. 37–38. old.
64. Uo. 38–39. old.
65. Uo. 39. old.
66. Nemzetgyűlési napló 1920. XIII. kötet. 1921. szeptember 22.–1921. december 17. Ülésnap 1920–266. 301–302. old.
67. Sándor Pálnak az 1921-ig terjedő politikai tevékenységére vonatkozóan lásd Vidor (1921): 121–122. old.
68. Huszár Károlynak az 1921-ig terjedő politikai tevékenységére vonatkozóan lásd Vidor (1921): 66–68. old.
69. Kováts J. Istvánnak az 1921-ig terjedő politikai tevékenységére vonatkozóan lásd Vidor (1921): 80–82. old.
70. Nemzetgyűlési napló 1920. XIII. kötet. 1921. szeptember 22.–1921. december 17. Ülésnap 1920–266. 303–305. old.
71. Uo. 305–306. old.
72. Nemzetgyűlési napló, 1920. XIII. kötet • 1921. szeptember 22.–1921. december 17. Ülésnap 1920–267. 337–338. old.
73. Az Amerikai Egyesült-Államokkal 1921. évi augusztus hó 29. napján Budapesten kötött békeszerződés beikkekelyezéséről az 1921. évi XLVIII. törvénycikk rendelkezett. A törvény szövegét lásd <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=7504>

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Andrássy Gyula gróf (1990): Diplomácia és világháború. Göncöl-Primusz Kiadó, Budapest.
- Borhi László (1994): Az USA és a versailles-i békeszerződés. História, XVI. évf. 1994/2. szám. 17–19. old.
- Bölköny József – Hubai László (2004): Magyarország kormányai 1848–2004. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Galántai József (1988): Az első világháború. Gondolat Kiadó, Budapest.

- Glass, Andrew (2014): Senate rejects League of Nations, Nov. 19, 1919 <http://www.politico.com/story/2014/11/senate-rejects-league-of-nations-nov-19-1919-113006#ixzz3pbDFG2cG>
- Gróf Bánffy Miklós (2013): Egy erdélyi gróf emlékiratai. Emlékeimből – Huszonöt év. Helikon Kiadó, Budapest.
- Gulyás László (2008): Edvard Benes. Közép-Európa koncepciók és a valóság. Attraktor Kiadó. Máriabesnyő–Gödöllő.
- Gulyás László (2012): A Horthy-korszak külpolitikája 1. Az első évek 1919–1924. Attraktor Kiadó. Máriabesnyő.
- Koudela Pál (2013): A Brief History of Immigration Policy in the United States. In: West Bohemian Historical Review. 2013/2. 43–65. old.
- Kun Andor (szerk.) (1944): 1914–1918 a korabeli napilapok tükrében. Officina Nyomda és Kiadó-vállalat KFT. Budapest.
- Nemzetgyűlési Irományok 1920. XI. kötet.
- Nemzetgyűlési Irományok 1920. XII. kötet.
- Nemzetgyűlési napló 1920. XII. kötet.
- Nemzetgyűlési napló 1920. XIII. kötet.
- Szijj Jolán (főszerk.) Ravasz István (szerk.) (2000): Magyarország az első világháborúban. Lexikon A–Zs. PETIT REAL Könyvkiadó, Budapest.
- Vidor Gyula (szerk.) (1921): Nemzetgyűlési almanach 1920–1922. A nemzetgyűlés tagjainak életrajzi adatai. Budapest.
- Vizi László Tamás (2010/a): A trianoni diktátum aláírója: A miniszter Benárd Ágoston. Közép-Európai Közlemények. III. évf. 3. szám 2010/3. No. 10.
- Vizi László Tamás (2010/b): Ki legyen az aláíró? Vita a minisztertanácsban a trianoni békediktátum aláíróinak személyéről. Közép-Európai Közlemények. III. évf. 4. szám 2010/4. No. 11.